

ლიკვიდობის მართვის პოლიტიკა და პროგნოზირება საქართველოს კომერციულ ბანკებში

ნათია კახნიაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
ოსკ

ლიკვიდობის გონივრული მართვა ბანკის ეფექტიანი გაძღოლის უმნიშვნელოვანესი პირობაა. პროცესში დაშვებული შეცდომები უაღრესად სახიფათოა ბანკისათვის, რადგან მნიშვნელოვან ისეთ დანაკარგებს იწვევს, როგორიცაა: ძვირადღირებული მოკლევადიანი რესურსების ხშირი მოზიდვა, ასევე მაღალი ლიკვიდური არაშემოსავლიანი ან მცირეშემოსავლიანი აქტივების ზედმეტად ჭარბი მარაგების რენტაბელობის შემცირება და სხვა. ასევე, დაბალი ლიკვიდობის გამო შეიძლება ბანკი იძულებული გახდეს მუშაობა დროებით შეაჩეროს (მაგ., საანგარიშსწორებო და ნაღდი ფულით ოპერაციები).

საკვანძო სიტყვები: ლიკვიდობა; რეფინანსირება; სავალუტო ინტერვენციები; სავალდებულო რეზერვები.

ლიკვიდობის მართვის ძირითადი მიზანია ბანკთაშორის ფულად ბაზარზე მოკლევადიანი საპროცენტო განაკვეთის რეგულირება, რითაც ეროვნული ბანკი აღწევს თავის ძირითად მიზანს - ფასების სტაბილურობას. კერძოდ, მოკლევადიანი საპროცენტო განაკვეთების ცვლილება გადაეცემა უფრო გრძელვადიან განაკვეთებს და საბოლოო ანგარიშით გავლენას ახდენს ერთობლივ მოთხოვნასა და ფასებზე. ბანკთაშორის მოკლევადიან ფულად ბაზარზე სასურველი საპროცენტო განაკვეთის მისაღწევად საჭიროა ლიკვიდობაზე მოთხოვნის პროგნოზირება. ამის შემდეგ, ეროვნული ბანკი რეფინანსირების ოპერაციების მეშვეობით მიაწვდის ბაზარს ლიკვიდობას იმ მოცულობით, რაც უზრუნველყოფს ფულად ბაზარზე სასურველი საპროცენტო განაკვეთის, მონეტარული პოლიტიკის განაკვეთის, ჩამოყალიბებას. იმ შემთხვევაში, თუ ბანკთაშორის ფულად ბაზარზე საპროცენტო განაკვეთი აღემატება მონეტარული პოლიტიკის განაკვეთს, ეროვნული ბანკი გაზრდის რეფინანსირების სესხებით ლიკვიდობის მიწოდებას ბაზარზე, სანამ საპროცენტო განაკვეთი არ მიუახლოვდება პოლიტიკის განაკვეთს და პირიქით, თუ საპროცენტო განაკვეთი ნაკლებია პოლიტიკის განაკვეთზე, ეროვნული ბანკი შეამცირებს რეფინანსირების სესხებით ლიკვიდობის მიწოდებას.

რეფინანსირების ოპერაციები მოქმედებს აუქციონების მეშვეობით, რომლებიც იმართება კვირაში ერთხელ. კომერციულ ბანკებს რეფინანსირების სესხის აღება შეუძლიათ თავიანთი სასესიო პორტფელის, საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ გაცემული გარანტიის უზრუნველყოფით და/ან სადეპოზიტო სერთიფიკატების ან სამთავრობო ფასიანი ქაღალდების გირაოს საფუძველზე. აღსანიშნავია, რომ რეფინანსირების სესხის გირაოდ გამოიყენება მხოლოდ ეროვნული ვალუტით დენომინირებული სესხები. აუქციონის მოცულობა ცხადდება ერთი დღით ადრე, ლიკვიდობის პროგნოზის საფუძველზე [Kovzanadze I., Kontridze G., 2014] სებ-ი იყენებს TIBR1 და TIBR7 ინდიკატორებს, როგორც ფულადი ბაზრის განაკვეთების წარმომადგენლობით სტატისტიკას. TIBR1 წარმოადგენს საშუალოშეწონილ საპროცენტო განაკვეთს ერთდღიან, არაუზრუნველყოფილ ბანკთაშორის სესხებზე, ხოლო TIBR7 – ერთ კვირამდე ვადიანობის ბანკთაშორის სესხებზე (ერთდღიანი სესხების გამოკლებით). ეს ორი ინდიკატორი ნათლად ასახავს ადგილობრივ ფულად ბაზარზე არსებულ სიტუაციას, რადგანაც ბანკთაშორის ბაზარზე სესხების ვადიანობა ძირითადად სწორედ 1–დან 7 დღემდე მერყეობს. სებ-ი ყოველდღიურად აქვეყნებს TIBR განაკვეთებს საკუთარ ვებგვერდზე დაახლოებით 13 საათისთვის.

სებ-ის მიერ ლიკვიდობის პროგნოზირების მიზანია საბანკო სისტემის მოკლევადიანი ლიკვიდობის დეფიციტის შეფასება, რათა განისაზღვროს ბანკთაშორის მოკლევადიან ბაზარზე სასურველი საპროცენტო განაკვეთის მისაღწევად საჭირო ინტერვენციის მოცულობა. ლიკვიდობის პოზიციაზე ზემოქმედება მიზნად ისახავს ლიკვიდობის დროებითი დისბალანსის აღმოფხვრას საბანკო სისტემისთვის ლიკვიდობის მიწოდების ან ჭარბი ლიკვიდობის შემცირების საშუალებით. აღნიშნული ამოცანის განსახორციელებლად ეროვნული ბანკი იყენებს ერთკვირიანი რეფინანსირების ოპერაციებს. გადაწყვეტილებები რეფინანსირების მოცულობების შესახებ მიიღება ლიკვიდობის პროგნოზის საფუძველზე. ლიკვიდობის პროგნოზის გაკეთება მონეტარული პოლიტიკის კომიტეტის მიერ დელეგირებულია ლიკვიდობის პროგნოზირების ჯგუფისთვის, რომელიც შედგება მაკროეკონომიკური კვლევების, მონეტარული პოლიტიკისა და მონეტარული ოპერაციების განყოფილებების სპეციალისტებისაგან. მონეტარული პოლიტიკის კომიტეტი ადგენს ზოგად საზღვრებს ლიკვიდობის პროგნოზირების ჯგუფისათვის.

ლიკვიდობის პროგნოზირებისას განიხილება სებ-ის ბალანსის ძირითადი კომპონენტები, რომელთა ცვლილება ზეგავლენას მოახდენს საბანკო სისტემის ლიკვიდობაზე. ამისათვის, ლიკვიდობის პროგნოზირების ჯგუფი აკეთებს შეფასებებს როგორც ბანკების მხრიდან ლიკვიდობის მოთხოვნაზე, ასევე ლიკვიდობის მიწოდების ავტონომიურ წყაროებზე. მიწოდებასა და მოთხოვნას შორის წარმოქმნილი

დისბალანსის გამოვლენის შემდეგ სებ-ი მიმართავს, საჭიროებისამებრ, ჭარბი ლიკვიდობის ამოღების ან ლიკვიდობის მიწოდების ღონისძიებებს.

აგრეთვე, მნიშვნელოვანია ლიკვიდობის მიწოდებისა და მოთხოვნის ელემენტები,

წმინდა უცხოური აქტივების ცვლილება სებ-ის მიერ სავალუტო ინტერვენციებითა და ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ტრანზაქციებით განისაზღვრება და შესაბამისად, გარკვეულწილად პროგნოზირებადია. სავალუტო აუქციონზე უცხოური ვალუტის ყიდვა გამოიწვევს უცხოური აქტივების მოცულობის გაზრდას, რაც გაზრდის ლიკვიდობას. უცხოური ვალუტის გაყიდვის შემთხვევაში კი შემცირდება ლიკვიდობა [Ghudushauri L., 2012]. ლიკვიდობის ავტონომიურ მიწოდებაში ცვლილების ყველაზე მნიშვნელოვანი წყაროა მთავრობის წმინდა პოზიცია ეროვნულ ბანკთან. მასზე გავლენას ახდენს სახელმწიფო შემოსავლები და ხარჯები. პროგნოზირებისას გამოიყენება მონაცემები ხაზინიდან, კერძოდ, სახელმწიფო შემოსავლებისა და ხარჯების 1-კვირიანი პროგნოზები. მათ საფუძველზე გაიანგარიშება საშუალოდღიური შემოსავლები და დანახარჯები საპროგნოზო პერიოდისათვის. მხედველობაში მიიღება შემოსავლებისა და ხარჯების სეზონურობა გარკვეული თარიღებისათვის (მაგ. პენსიების გაცემა, გადასახადების გადახდის დღეები). მაგალითად, პენსიების გაცემა, რომელიც ხორციელდება თვის 10-11 რიცხვში, საგრძნობლად ზრდის ხაზინის ხარჯებს მოცემული თარიღისათვის. ეს გამოიწვევს ავტონომიური წყაროებით მიწოდებული ლიკვიდობის მკვეთრ გაზრდას. გარდა ამისა, ზეგავლენა მოხდება აგრეთვე მიმოქცევაში არსებული ფულის ოდენობაზე და გაიზრდება შემდგომი რამდენიმე დღის განმავლობაში. ეს კი საპირისპირო ეფექტს მოახდენს ლიკვიდობის მაჩვენებელზე.

ლიკვიდობის ავტონომიური მიწოდების განსაზღვრის კომპონენტია ნაღდი ფული მიმოქცევაში. ნაღდი ფულზე მოთხოვნის ზრდა იწვევს ლიკვიდობის შემცირებას და პირიქით. მოკლევადიან პერიოდში ნაღდი ფულის მოთხოვნაზე ყველაზე დიდ გავლენას ახდენს სეზონური ფაქტორები: ხელფასების, პენსიებისა და დახმარებების გაცემა, აგრეთვე კვირის ბოლოები და დასვენების დღეები. აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინება ხდება მოკლევადიანი ლიკვიდობის პროგნოზირების პროცესში. ნაღდი ფულზე მოთხოვნის პროგნოზირებისთვის აგრეთვე გამოიყენება დროითი მწკრივის მოდელი (ARIMA), თუმცა, პროგნოზირების ხარისხზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს საქართველოს ეკონომიკის დოლარიზაციის მაღალი დონე. ვალუტის ჩანაცვლების ეფექტი ნაღდი ფულზე მოთხოვნის პროგნოზს გარკვეულწილად პრობლემატურს ხდის. სავალდებულო რეზერვებზე მოთხოვნა საქართველოს შემთხვევაში პროგნოზირებას არ საჭიროებს. სებ-ისთვის ზუსტად არის ცნობილი სავალდებულო რეზერვებზე მოთხოვნის მოცულობა, რადგანაც სავალდებულო რეზერვების გამოანგარიშების პერიოდის ბოლოსა და რეზერვების დაცვის ახალი პერიოდის დასაწყისს შორის 2-კვირიანი შუალედია. ჭარბი რეზერვების მოთხოვნა ზომიერად მაღალი სავალდებულო სარეზერვო მოთხოვნების პირობებში ნულის ტოლადაა მიჩნეული.

ამ მხრივ საინტერესოა რა ხდება საქართველოს საბანკო სისტემაში. ქართულმა ბანკებმა მათ განკარგულებაში არსებული ფინანსური რესურსები (მათ შორის ფიზიკური და იურიდიული პირების დეპოზიტები; მოზიდული სახსრები, მათ შორის უცხოური ბანკებიდან და საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან აღებული სესხები და ა.შ.) დააბანდეს სხვადასხვა ბიზნესში, მათ შორის, ნაკლებად მომგებიან ან მაღალრისკიან ბიზნესებშიც, შეიძინეს ნაკლებად ლიკვიდური ან სულაც არალიკვიდური აქტივები, რის გამოც შეექმნათ ლიკვიდობის პრობლემა. ზუსტად ასევე „ეფექტიანად“ გამოიყენა საბანკო სექტორმა 2008 წელს მიღებული დახმარებაც მიზეზი, რატომაც გადარჩა მაშინ ქართული საბანკო სისტემა, არის საქართველოსა და რუსეთს შორის ომი ცხინვალის რეგიონში. სწორედ, რუსეთის მიერ ცხინვალის რეგიონის ოკუპაციის შემდეგ მიიღო საერთაშორისო თანამეგობრობამ გადაწყვეტილება ფინანსურად დახმარებოდნენ საქართველოს. მათ 4 მლრდ აშშ დოლარი გამოყვეს ამ მიზნით, საიდანაც საქართველოს მაშინდელი მთავრობის დაჟინებული მოთხოვნით, 1 მლრდ აშშ დოლარზე მეტი წარიმართა ქართული საბანკო სექტორის კოლაფსის თავიდან აცილების მიზნით. მოკლედ შეიძლება ითქვას, რომ ცხინვალის რეგიონის დაკარგვით, ყველაზე მეტი „სარგებელი“ ქართულმა საბანკო სექტორმა მიიღო. - იმის ნაცვლად რომ გამოეყენებინათ ეს შანსი, ჩაეტარებინათ რესტრუქტურისაცა და საბანკო სისტემა უფრო მდგრადი გაეხადათ. მოკლედ, კომერციულ ბანკებს ქალაქებზე, ბუღალტრულად „გააჩნიათ“ აქტივები, მაგრამ რეალურად ეს აქტივები არის ნაკლებად ლიკვიდური ან სულაც არალიკვიდურია, რომელთა გაყიდვას დიდი დრო დასჭირდება, ან, შეიძლება სულაც ვერ გაიყიდოს, ან, გაიყიდოს დიდად ნაკლებ ფასად, ვიდრე ეს ბუღალტრულად არის გატარებული. აქედან გამომდინარე, ქართულ ბანკებს გაუჩნდათ ლიკვიდობის პრობლემა, ანუ მათ არ გააჩნიათ საკმარისი ნაღდი ფული, რომ დაფარონ თავიანთი მიმდინარე ვალდებულებები, მათ შორის- მოემსახურონ უცხოელი კრედიტორების დავალიანებას. სწორედ ამიტომ კომერციული ბანკები მიაწყდნენ ეროვნულ ბანკს და ითხოვენ მისგან „რეფინანსირების სესხებს“. ეროვნული ბანკი მათ ეხმარება, მაგრამ ეს დახმარება ნიშნავს მიმოქცევაში ფულის დამატებითი მასის გაშვებას, რაც უარყოფითად მოქმედებს ლარის გაცვლით კურსზე. მოკლედ, ყველაფერს რომ თავისი სახელი დავარქვათ, პრაქტიკულად საქართველოს მოსახლეობას მძიმე ტვირთად დააწვა საბანკო სისტემაში დაშვებული შეცდომები. თუმცა, პრობლემა ისიცაა, რომ ამ საფასურის გადახდით, საბანკო სისტემა კი არ ჯანსაღდება, არამედ, ხდება პრობლემების მხოლოდ და მხოლოდ დროებით მოგვარება და ადრე თუ გვიან, ეს პრობლემა კიდევ უფრო მწვავე ფორმით დადგება.

ლიტერატურა:

1. კოვზანაძე ი, კონტრიძე გ, თანამედროვე საბანკო საქმე, თეორია და პრაქტიკა, თბ., გამომც. შპს „სეზანი“ 2014, 548 გვ;
2. ლუდუშაური ლ, საბანკო და საკრედიტო ორგანიზაციების რეინჟინერინგი: თეორია და პრაქტიკა, თბ., გამომც. „ინტელექტი“, 2012, 152 გვ;
3. <https://nbg.gov.ge>;
4. reportiori.ge/old/news_print.php?id=74812&lang=1

Hotel Market Development Trends against the background of New Directions of Tourism

Natia Kakhiashvili

*Doctor of business administration
Tbilisi state university*

S u m m a r y

Liquidity management is one of the most important tasks in the bank management process. Errors in the liquidity management process are highly dangerous for the bank, as they cause significant losses such as frequent attracting expensive short-term resources, as well as reducing the cost of excessive surplus reserves of highly liquid or non-revenue assets. Also, due to the lack of liquidity, the Bank may temporarily suspend work (eg settlement and cash transactions).

Key words: *liquidity; refinancing; currency interventions; mandatory reserve.*